

Генералмајор РАДИВОЈЕ ЈОВАНОВИЋ

ПОВОДОМ ЧЛАНКА „СТВАРАЊЕ ПОТРЕБНЕ ГУСТИНЕ АРТИЉЕРИЈЕ У ПРОБОЈУ“

У првом броју „Војног дела“ изашао је чланак генерал-лајтнанта Кведера „Стварање потребне густине артиљерије у пробоју“ који заслужује озбиљно разматрање. Овде ћемо се укратко осврнути само на нека важнија питања.

У чланку писац поставља себи циљ да размотри питање примене совјетских норми густине артиљерије у пробоју на наше конкретне услове. Он пише:

„Питање примене норми савремене ратне вештине у погледу густине живе силе и технике у пробоју позициске одбране непријатеља на наше конкретне услове, претставља велики научни и практични интерес како за општевојне тако и за руководиоце родова војске и заслужује широко проучавање на страницама нашег часописа. Један од најважнијих елемената тога питања јесте густина артиљерије у пробоју“.

У току даљег излагања писац се није држао овог циља, тј. разматрања „примене“ совјетских норми густине артиљерије на наше конкретне услове, него је разматрао стварање густине артиљерије на сличан начин како се то данас ради у совјетским војним школама, правећи узгред извесне закључке о решавању овога питања код нас. У току тог разматрања писац закључује:

„Наведене норме минимално потребне густине артиљерије (216—252 или 180—220 оруђа на 1 км фронта — Р. Ј.) плод су брижљивог и озбиљног научног истраживања и прорачунавања — и проверене су богатим искуством Другог светског рата, а на првом месту искуствима Совјетске армије. Оне су, према томе, неопходне за пробој савремене непријатељске одбране“.

Из досада изнетог види се како је писац себи поставио циљ, а како га је спроводио у чланку и до каквих је резултата дошао. Наиме, он је дошао до закључка да се без наведених совјетских норми не може организовати пробој савремене одбране. Према томе, од „примене“ тих норми на наше конкретне услове, није остало ништа. Једино место у чланку у коме писац вероватно мисли на наше услове јесте: „**Шта треба урадити, ако, због објективних услова, није могуће обезбедити тражену минимално потребну густину артиљерије?**“. Погрешно је, међутим, у овоме гледати наше конкретне услове. У пракси се са овим проблемом често срећу све армије, па и Совјетска армија.

Кад се поставља као циљ примена извесних погледа совјетске војне науке на наше конкретне услове, онда, пре свега, треба јасно утврдити из каквих су услова произашли ти погледи у Совјетској армији, у конкретном случају, чиме су биле условљене и како су се развијале норме густине артиљерије у операцијама Совјетске армије. У совјетским војним школама нема потребе да се улази у детаљну анализу свих ових услова. Но ми се, проучавајући совјетско ратно искуство, морамо упустити у анализу свих тих услова, да бисмо могли то искуство правилно разумети и правилно применити. У совјетским војним школама износи се уопштено ратно искуство Совјетске армије. Односи снага, улога појединих родова војске итд. одговарају совјетским условима — искуствима, могућностима, перспективама. На бази тих услова одређује се и начин ратовања, карактер операција. Улога артиљерије, њено место у операцијама, задаци, начин употребе, па, према томе, и густине одговарају конкретним совјетским условима. Густине су резултат одлуке која се заснива на свим елементима дате ситуације, па, према томе, и на снази непријатељске одбране. Међутим, због тога што је писац посматрао искључиво једну шему непријатељске одбране, не обухватајући питање у целини, није могао доћи до „равилног закључка. Баш у вези са горњим питањем совјетски артиљериски стручњак генерал Самсонов каже:

„Методи прорачунавања потребне густине артиљерије код пробоја утврђеног одбранбеног појаса зависе првенствено од материјалних могућности. Упоредо са квалитативним порастом артиљерије у Црвеној армији у Отаџинском рату расла је и густина артиљерије у нападним операцијама”. И даље: „Уједно с тим било је неколико пута подвучено да потстрек за пораст густине артиљерије није долазио од броја ватрених средстава у немачкој одбрани”.

Као што се по Самсонову види, совјетске норме нису „плод научног и озбиљног истраживања“ уопште, него таквог истраживања заснованог и на снази совјетске индустрије. Саме норме су се развијале непрекидно кроз рат, што јасно показују и таблице које писац приказује. Значи, да писац није правилно пришао разматрању совјетских услова из којих су резултирале совјетске норме. Тако је претворило норме у оно што нису биле ни за Совјетску армију — у шаблон. Није посебно разматран сваки од тих услова, нити ти услови повезано у оквиру вођења операција и рата у целини. Да би писац дошао до циља који се поставио у чланку, било је неопходно да посебно размотри сваки од тих услова и све те услове повезане у оквиру вођења операција и рата у целини како код Совјета, тако и код нас.

Само постављање питања „примене норми“ је у суштини неправилно. Норма је резултат извесних фактора, она је последица стања и развика тих фактора. Шта онда конкретно значи „применити“ норму на друге услове? То значи подређивати услове нормама. Услед тога писац се нашао у положају да натезе совјетске норме на наше конкретне услове, а у резултату је натегнуо наше услове под совјетске норме, пошто су оне „плод научног истраживања“ и „према томе неопходне“. Писац је прогласио совјетске норме (речју — „неопходне“ и цифрама 216—252 или 180—220) као обавезне за нашу Армију. Према томе, отпао је утицај наших конкретних услова. Они имају да се подреде совјетским нормама, односно морају ишчезнути. На који начин?!

На крају чланка писац каже:

„Одлука за стварање артиљерских густина, као што је већ речено, претставља веома важан и одговоран елемент одлуке команданта армије за пробој. Ова одлука мора бити резултат брижљиве оперативне и тактичке оцене наших и непријатељских снага и услова земљишта и резултат брижљивог прорачуна артиљерских потреба и могућности. Нипошто се не сме дозвољавати да се недостаци у организацији артиљерског наступања надокнађују са прекомерном концентрацијом артиљерске ватре” (све подвукао Р. Ј.).

Несумњиво је да одлука треба да буде резултат брижљиве оперативне и тактичке оцене наших и непријатељских снага и осталих услова. И у овом случају то је био пут ка правилном решењу. Изгледа, међутим, безразложно постављати питање избегавања „прекомерне концентрације артиљерске ватре“ ради надокнађивања слабости у организацији артиљерског напада, ако се даље каже:

„Међутим, у нашем општевојном старешинском кадру више је узела маха друга, још опаснија тенденција. Она се огледа у прецењивању могућности замене недостатака артиљерских средстава разним оперативним и тактичким подухватима и коришћењем морално-политичких предности наше Армије. Према томе мишљењу наведена потребна густина артиљерије имала би чисто теоретски карактер, док би се на пракси могла смањити на рачун, на пример, изненађења непријатеља, искоришћавања земљишта, вештих маневара на бојишту и херојства наше пешадије. Наводе се чак извесне норме, као што су, на пример, 80—90 оруба на један км фронта пробоја. Природно, да таква мишљења немају озбиљне војнонаучне основе. При томе се, обично, заборавља да су морални елементи (висока морално-политичка свест армија, ратне традиције народа итд.) већ урачунати у савремене норме — пошто су те норме продукт праксе Совјетске армије у току последњег рата — и губи се из вида чињеница, да је савремени пробој, у много већем степену, резултат сурове концентрације технике на главном правцу и тачног математичког прорачуна њене употребе, него ли плод оштроумних комбинација и лукавства.” (Све подвукао Р. Ј.)

У овим закључцима писац се већ не држи мишљења да густина треба да буде плод „брижљиве оперативне и тактичке оцене наших и непријатељских снага“, већ сматра да се „оперативним и тактичким подухватима и коришћењем морално-политичких предности“ не може утицати на измену потребне густине артиљерије. Према томе, оперативна и тактичка ситуација уствари се подређује нормама, иако је у суштини сама количина артиљерских средстава само један део те ситуације. Према томе мишљењу логично произлази да је и нападна операција немогућа, без обзира на оперативну и тактичку ситуацију, само ако нису задовољене ове густине. Подредивши оперативну и тактичку ситуацију нормама, писац је на тој линији дошао до сопственог логичног закључка „да је савремени пробој у много већем степену резултат сурове концентрације технике на главном правцу и тачног математичког прорачуна њене употребе, него ли плод оштроумних комбинација и лукавстава.“

На тај начин главни елемент рата — да тако кажемо — постале су норме, а оперативна вјештина потиснута је математиком, тачније речено аритметиком. Ово произлази из тога што писац сматра да је све урачунато у норми. Фактори који условљавају норму, из којих се норма развија и ре-

зултира, подређени су нормама и доследно томе испада некако да они треба да зависе од норме, а не норма од њих!

Овде се може поставити приговор да се ово мишљење писца односи само на карактеристику пробоја, а не на операцију у целини. Међутим, баш је пробој тактичке одбране непријатеља — који, у суштини, решава тактика — најтежи део савремене операције, па, према томе, у извршењу пробоја тактика долази до пуног изражаја. То најбоље доказује тежина задатака која је условила употребу огромних снага и средстава за извршење пробоја, као резултат праксе прошлога рата. Ово је произашло из појачане снаге одбране, из броја и тежине задатака које треба решити при пробоју одбране. Међутим погрешно је, и штетно мишљење да се самим масирањем обезбеђује извршење задатка. Потребно је, пре свега, правилно тактички усмерити дејства својих јединица, а у том оквиру извршити детаљну организацију чија важност, баш због употребе великих снага и средстава, огромно нараста. Као типичан пример за ово могу послужити совјетске операције с једне — а англоамеричке и немачке с друге стране. Сви су вршили концентрацију огромних снага и средстава на правцима пробоја. Међутим, резултати нису били исти, иако су Англоамериканци, на пример, у неким операцијама имали далеко веће густине (особито тенковне, авијационе).

Писац овде одваја тактику од технике, супротставља једну другој, што га је и довело да тактику подреди техници. Техника је један од значајнијих елемената на коме базира тактика, али супротставити, односно потчинити тактику техници — нема никаквог смисла и потпуно је неоправдано и погрешно. Да је писац критиковао евентуалну тенденцију да се не води рачуна о снази савремене технике и евентуално веровање да се тактика може стварати без обзира на снагу технике, онда бисмо се и ми са њима сложили, јер би такав начин посматрања био неправилан. Међутим, овде се ради о супротној тенденцији код писца, тј. да се тактика у потпуности потчини техници и да се одвоји од ње. Зато писац, после констатације да је пробој пре свега резултат сурове концентрације технике и математичког прорачуна њене употребе, закључује: „Међутим, то не значи да нећемо, у сваком конкретном примеру, потражити и искористити све оперативне и тактичке предности и морално-политички престиж, што ће у методику прорачуна уносити извесну специфичност, но ни у ком случају је неће моћи оспорити“. Пре свега, није никако јасно зашто би баш методика прорачуна била тангирана поменутиим предностима и престижом! Затим, што је још много важније, из ове констатације писца се види да се оперативне и тактичке предности и морално-политички престиж сматрају само као нека врста додатка техници. И то само додатка у конкретним примерима, тј. у одређеним бојевима. Према томе, у тактици треба полазити само од технике, а тек у конкретним примјерима узимати и остале елементе у обзир. Ми смо, напротив, мишљења да тактика треба да базира на анализи односа снага и свих осталих услова, а да се у сваком конкретном примеру узима решење које одговара конкретном стању тих услова.

Врло је значајно отстранити погрешно мишљење да се тактика губи тамо где има много технике, а да се појављује и доминира само тамо где има мало технике. Развој појединих борбених средстава довео је до формирања

нових родова оружја и видова оружане силе. То је са своје стране баш усложнило, а не упростило тактику. Могућности тактичких комбинација данас су много веће него што је то било, на пример, у Првом светском рату, када су операције резултирале углавном из дејства пешадије и артиљерије. Није математика заменила оперативну и тактичку вештину, нити је у математици, како то испада по писцу, савремени начин ратовања добио свој нови квалитет. Математика само служи оперативној и тактичкој вештини.

С друге стране, међутим, начин посматрања тактике од стране писца, погрешан је не само у томе што уствари води неправилном схватању и начину ратовања, него и у томе што спречава да се у развоју наше Армије оријентишемо на оне факторе из којих се најбрже развија снага наше Армије и да их знамо искористити у борби тако, да методи дејства наше Армије одговарају нашим условима.

Разуме се, идући овим путем, писац није разматрао како на форму операције утиче одређени квалитетни однос технике. Он је то питање додирнуо само са жељене стране, тј. какав је проценат и којих оруђа учествовао у нападним операцијама Совјетске армије. Међутим, квалитет технике, однос у појединим видовима технике, има врло значајног утицаја на тактику и на замисао операције. У Првом светском рату, на пример, Французи су имали бољу и јачу лаку, а Немци бољу и јачу тешку артиљерију. Овај однос условио је знатне тактичке разлике у вођењу боја, овај утицај односа технике на тактику није само код артиљерије већ и код сваког другог рода. Форме совјетских операција у прошлом рату такође су резултирале једним делом из одређеног односа технике Совјетске и Немачке армије. Наш начин ратовања и наше операције такође су се једним делом заснивале на односу технике наше Армије и непријатељских армија.

Из начина посматрања који је изнет у чланку могло би се доћи до закључка да се технички слабије армије налазе у безизлазном положају. Чиме се онда може објаснити тај факат да је у историји ратова било скоро исто толико добијених битака са мањим колико и са јачим снагама, и да су управо најблиставије битке у историји ратова добијене са мањим снагама? Баш проучавањем тих историских примера најпре ћемо се приближити суштини ратне вештине. Ту постоји извесна законитост: нове друштвене класе и нове нације редовно су се отпочињале пробијати на историску позорницу са мањим снагама.

Чиме се онда могу објаснити наше победе у Народноослободилачком рату?!

Историја ратова дала је у овом погледу јасан одговор који у потпуности оповргава овако мишљење које произлази из гледишта писца.

Због чега је писац пао у ове грешке? Вероватно због тога што је форме савремене нападне операције, а посебно организације пробоја одбране, схватио као непроменљиве. Писац је напросто узео шему типичне форме операције Совјетске армије из последњег периода рата. Међутим, саме форме совјетских операција су се постепено мењале упоредо с условима који су утицали на развитак ових форми.

По нашем мишљењу ово треба имати у виду у толико пре што се после рата појавило наоружање и такви резултати технике који нису иско-

ришћени у већем опсегу у прошлом рату, као што су: атомско наоружање и моћна далекометна реактивна артиљерија, па и увећана моћност бомбардерске и транспортне авијације (за десантне операције) итд. Наиме, поставља се питање: да ли форма пробоја у прошлом рату, у којој се надмоћност постижала масирањем огромних снага и средстава на органиченом простору, нема баш у томе масирању и своје озбиљне слабости које би се огледале у могућности браниоца да својим моћним ватреним ударом по тако масираним снагама и средствима нанесе нападачу поражавајуће губитке? Нема сумње да пораст моћи савременог наоружања даје данас за то много више могућности. Опомена у овом смислу може да буде битка код Курска, гдје је совјетска артиљерија јаком артиљериском противприпремом нанела огромне губитке концентрисаним немачким јединицама, што је, поред осталог, проузроковало брзи крах ове немачке офанзиве. Може се, дакле, поставити питање: неће ли даљи развитак ових борбених средстава утицати на измену саме форме нападне операције, односно пробоја?

Како треба да одговарају конкретної ситуацији форме ратовања и форме операција најбоље можемо видети на примеру нашег Народноослободилачког рата. Ми нисмо ратовали на исти начин против свих непријатеља. Нисмо ратовали на исти начин 1942 као 1941, нити 1944 као 1943 године, зато што се у току рата развијала наша Армија, што се мењало стање и у непријатељским армијама, те ни непријатељ није ратовао на исти начин. Начин ратовања мора да одговара конкретної способности армије за ратовање дотичног момента (разуме се, водећи рачуна о ближој перспективи њеног развитка) и да се упоредо са њом развија. Према томе, ми смо мишљења да задатак нашег војно-научног рада треба да буде не обрађивање ратовања или операција уопште, него обрађивање начина ратовања који данас одговара потребама наше Армије. Промене које су настале у нашој Армији и у развоју наше земље од свршетка рата па до данас, као и оне промене и перспективе ближег развоја које су у току, треба да се видно одражавају на нашем данашњем гледишту и начину ратовања и форми операција. Према томе, основни услов да се примени искуство свих армија, а посебно Совјетске армије, лежи у томе да се правилно проанализира процес развитка сопствене армије и сопственог ратовања. Без разумевања нашега искуства и његовог дубоког познавања ми не можемо правилно разумети ни искуства других, а још мање се може говорити о томе да се та искуства примене у нашим условима. Наш Народноослободилачки рат је богата ризница мењања форми ратовања у вези са променама у општој ситуацији, што је за ратну вештину од највећег интереса. Искуства великог ратног пута који смо прошли под руководством друга Тита, остаће за нашу Армију најбољи путоказ и за даљи развитак.

Тиме се, разумљиво, ни најмање не умањује значај совјетског ратног искуства и потреба његовог изучавања. То је искуство регуларног рата на који је наша Армија прешла тек у последњој фази рата, те није било времена нити могућности да се она тако развије и са њим овлада, као што је то био случај са Совјетском армијом. Но и то искуство има своје специфичности, а да би се оне разумеле потребно је да се совјетско-немачки рат проучи у оквиру свих услова у којима је вођен.

Поред већ наведених битних разлога овде треба истаћи један значајан разлог због кога данас у обуци не би требало дозволити употребу само високих густина артиљерије. Ми сматрамо да је неправилно мишљење да је, кад се научи баратати са високим густинама, после тога лако радити и са мањим. Ако се људи и сувише навикну на једну форму употребе артиљерије, која носи претежно математички карактер, они је радо примењују као шаблон, без већег напрезања тактичког мишљења — као што се у пракси понекад дешава — иако у суштини, као што је већ речено, за високе густине није потребно веће напрезање тактичког мишљења. Због тога, ради развоја живе тактичке мисли, много је корисније да се ради са различитим квантитетним и квалитетним односима снага и осталих услова, па према томе, и различитим густинама. То би условило дубљу анализу ситуације, специфичну тактику и форму операције у сваком конкретном случају, друкчију тактичку улогу и употребу артиљерије, па разуме се, и њене густине. То би развијало живу тактичку мисао и отклањало шаблонизам у раду. У том случају не би се десило, а што се понекад дешава, да се не размишља о општој тактичкој улози артиљерије, о њеној улози у појединим фазама операције, о задацима које артиљерија треба и може да решава, о односу важности тих задатака, како се тај однос мења у току операције, и шта је основно у извршењу тих задатака. За све то потребна је брижљива оперативна и тактичка, а затим и техничка студија улоге и употребе артиљерије у операцији. Свођењем употребе артиљерије на обичан математички прорачун могу се добити тактички нецелисходна решења или са врло крупним слабостима. На тај начин у стварној борбеној пракси могло би се десити да артиљерија не одигра ону улогу која јој је намењена у тој операцији. Као доказ за ово може да послужи неколико неуспелих артиљериских припрема на источном фронту, које су извођене са довољном количином артиљерије, и чији се неуспех не може приписати слабој тачности гађања. Јасно је да се, правилним тактичким усмеравањем и расподелом артиљериског дејства, правилним избором задатака и њиховим одређивањем по важности и добрим руковођењем у извршењу тих задатака у боју, стварни ефекат непријатељског дејства може у знатној мери смањити, и донекле надокнадити бројна инфериорност. Има много таквих примера из борбене праксе артиљерије као и сваког другог рода. Та вештина претставља на бојном пољу најважнији начин постизања надмоћности и њу треба гајити, а математику само у оквиру ове вештине.

Обзиром да је писац и морално-политичко стање подредио нормама, овде ћемо навести само неке примере где је морално-политички фактор вршио основни утицај на начин вођења боја или на замисао операције. У току нашег Народноослободилачког рата бомбаша су решавали један део задатака које решава артиљерија у другим армијама. Исто тако упућиване су групе у позадину непријатеља пред почетак напада са циљем заробљавања или уништења непријатељске артиљерије. Као што се види, ове групе су на свој начин вршиле „контрабатирање“. Замисао Стаљинградске и Јашко-кишињевске операције заснивала се на пробоју фронта на оним отсецима које су браниле румунске, морално слабије јединице. У току нашег Народноослободилачког рата, офанзивне операције наших јединица биле су упућиване тамо

